

מותג קדוש

איך הפכה טבריה – עיר שהיו לה כל הסיכויים להיות זניחה ונידחת – לאחת מארבע ערי הקודש? לפעמים שילוב של אירועים ודמויות ייחודיות יכול לחולל פלאים | **תמר הירדני**

ואפילו כאלה שלא היו בני חורין בבירור. הוא פטר אותם מחובות רבות ועשה עמהם חסדים רבים והטיל עליהם את הכורח שלא לעזוב את העיר על ידי שבנה להם בתים על חשבונם והעניק להם קרקע, הואיל וידע שהישוב הוא שלא כחוק ושלא כמנהג האבות של היהודים, מפני שבנייתה של טבריה נעשתה על גבי קברים (יוסף בן מתתיהו, 'קדמוניות היהודים', מהדורת אברהם שליט, כ', 37-38).

בזכות רבי שמעון

יהודים נראו אז באזור רק אם באו לטבול במרחצאות החמים של חמת טבריה הנובעים עד היום בשולי העיר. אחד המפורסמים שהשתכשך באמבטיות הלוחטות שם היה התנא רבי שמעון בר יוחאי, כפי שמתואר בסיפור הפנטסטי המופיע באריכות בארמית מדוברת בתלמוד הירושלמי (שביעית ט', א'). אחרי שבילה 13 שנה במערה חשוכה בפקיעין מפחד הרומאים שרדפוהו, יצא רבי שמעון מהמערה כשהוא ממצמץ, מכוסה בפצעי עור, ועם מחסור חמור בוויטמין די. הוא נשלח הישר למרחצאות טבריה כדי לחזור לעצמו, והגופרית הייתה כה מוצלחת עד כי רבי שמעון הבריאה לגמרי. הוא החליט לגמול לעיר טבריה טובה תחת טובה ולצ'פר אותה בפניו המתים שביסודותיה ובהפיכתה לעיר יהודית טהורה. למרבה הצער לא

ומחים למיתוג יכולים לקבל שיעור מאלף מטבריה, עיר שנולדה אליטית וטמאה והפכה לאחת מארבע ערי הקודש הנחשקות בהיסטוריה היהודית. לא קל למחוק היסטוריה מפוקפקת, במיוחד כשקוראים לך על שם הקיסר הרומי טיבריוס וכשאת מככבת בברית החדשה בסיפורי נסים ונפלאות שעשה ישו, אך למרות זאת הצליחה טבריה לעשות את הבלתי ייאמן ולהתנחל בלב הנפש היהודי ההומייה, ועוד עם מזג אוויר בלתי נסבל ומיקום נידח למדי. טבריה נולדה בשנת עשרים על ידי הורדוס אנטיפס, בנו הזכור לרע של המלך הורדוס הגדול, שהיה נציב הגליל מטעם רומי. אנטיפס בחר להנציח את ידידו הגדול טיבריוס קיסר רומא בהקמת עיר לחוף הכנרת, מבלי להתייחס כלל לעובדה הזניחה שהאזור כולו משמש בית קברות יהודי. בתי העיר נבנו בהתחשבות ראויה לציון על המצבות, מה שגרם ליהודים הזועמים להחרים את טבריה ואילץ את אנטיפס למשוך תושבים לעיר הרפאים שלו בפיתויים כמו דיור בר השגה במימון השלטון. מי שנענה לו היו בעיקר עניים, שומרונים ועבדים משוחררים או רק חצי משוחררים, כפי שתיאר יוסף בן מתתיהו:

הורדוס קיבל כחברים ... גם את האנשים העניים שאספם מכל מקום,

מ

שרידי החומה שבנו הביזנטים בטבריה במאה
השישית נושקים לחוף הכנרת. צילום שהופיע
בספרו של פרנסיס פריט' 'סיני ופולשתין' שראה
אור בלונדון ב־1862

מופע האימים של רבי שמעון בר יוחאי היה לאגדה והעלה את קרנה של טבריה לגבהים שכמוהם לא נודעו בארץ

לשכנים החדשים והבלתי רצויים
להסתלק. באישון לילה התגנב
השומרוני לאחד מבתי הקברות הטריים
שמחוץ לעיר, גרר עצמות אחדות
והטמין אותן בלב טבריה. בבוקר אסף
הנוכל את יהודי העיר, הראה להם
את מה שהראה ועורר פניקה נוראה.
גם הפעם נחלץ רבי שמעון בר יוחאי
להעניק טוויסט לעלילה, חשף את
התרמית ואף איים בעונש יצירתי:
"גזור אני עליך – העליונים שירדו
ועל התחתונים שיעלו"; כלומר, אם
אכן עבדת עלינו, יעלו עצמות המת
למעלה ואילו עצמותיך שלך ירדו
למטה. מיותר לציין כי באותו רגע הפך
השומרוני יימח שמו לגל עצמות.
מופע האימים היה לאגדה והעלה
את קרנה של טבריה לגבהים שכמוהם
לא נודעו בארץ. קרן תפארה זו
משכה לטבריה תנאים חשובים, עד
שבאמצע המאה השלישית נפל דבר:
רבי יהודה נשיאה, בנו של רבן גמליאל
השלישי, העביר את הסנהדרין מציפורי
לטבריה. הוא כמובן לא ידע אז כי

היה בידו הציווד המשוכלל של רשות
העתיקות הכולל גלאי קרקע, ולכן
הוא נעזר בידע בוטני מעניין שעל פיו
צמח התורמוס אוהב אדמה תחוחה
עם שיעור גבוה של רקב, בניגוד לרוב
הצמחים בעולם המעדיפים קרקע
מינרלית מהסוג הנקי והטוב. אסף
אפוא רבנו זרעים רבים של תורמוס
ופיזר אותם ברחבי טבריה. לא חלף
זמן רב ופרחי התורמוס הכחלחלים
החלו לבצבץ בכל פינה. תושבי טבריה
הנרגשים שלחו מכתבי תודה למחלקה
לשיפור פני העיר, ובינתיים עקב רבי
שמעון אחר כל תורמוס. אלה שנראו
לו מרוצים ופורחים במיוחד זכו
לטיפול מסור שכלל עקירה וחפירה
זהירה, וכעבור זמן לא רב התגלו כך כל
הקברים בטבריה. העצמות פונו בדחילו
ורחימו לבתי קברות מחוץ למתחם
הציבורי, תושבים יהודים החלו לנהור
והעיר טבריה צהלה ושמחה.
הסיפור יכול היה להסתיים בהפי
אנד, אילולא שומרוני אחד עם אלרגיה
לתורמוסים וליהודים החליט לגרום

גגות העיר טבריה, 1940

ארזתם לבד?

◀ הסיפור על רבי שמעון בר יוחאי מופיע בתלמוד הבבלי (שבת לג:) בגרסה מאופקת שבה לא מוזכרת טבריה אלא מקום אלמוני שרק חלקים ממנו נחשדו בטומאת מת, אין בסיפור שומרוני נבל, ומי שהופך לגל עצמות הוא יהודה בן גרים, המלשין שהביא לרדיפת רבי שמעון בר יוחאי וזכה לנקמה הראויה לו.

◀ הספר המפורסם ביותר שנכתב בטבריה הוא 'כתר ארם צובא' שנכתב סביב שנת 930 ונחשב לנוסח המדויק ביותר של התנ"ך. הספר, המוצג היום ברובו בהיכל הספר, זכה להמלצה של הרמב"ם לאחר שעניין בו והעיד על דיוקו.

◀ בתחילת 2016 הוגדר 'כתר ארם צובא' על ידי אונסק"ו כנכס תרבות עולמי.

◀ בתקופת המאורעות, בליל ז' בתשרי תרצ"ט (1938), פשטו פורעים ערבים על אחת השכונות היהודיות בטבריה ורצחו 19 יהודים, בהם 11 ילדים. שבועיים אחר כך רצח צעיר ערבי מקומי את ראש העיר היהודי זאכי אלחדיף לאור היום. הבריטים תפסו את הרוצח ותלו אותו, אך הפורעים מליל הטבח לא באו על עונשם מעולם.

טבריה תהיה תחנתה האחרונה של הסנהדרין. 150 שנה אחר כך, עם מותו של רבן גמליאל השישי, מנע הקיסר הביזנטי תאודוסיוס השני את מינויו של יורש העצר, וכך תמה תקופת הנשיאות ובוטלה הסנהדרין. למרות כל זאת המשיכה טבריה לשגשג כעיר חכמים נחשבת ואף זכתה שיתיישב בה מר זוטרא בר מר זוטרא, מראשוני הסבוראים, ושושלת צאצאיו עד מר זוטרא האחרון התגוררה בטבריה במשך שבעה דורות.

בין נוצרים למוסלמים

אבל כמו שקורה תמיד כשבסיפור מעורבים יהודים, אי אפשר שכולם יחיו באושר ובעושר עד עצם היום הזה. בתחילת המאה השביעית קשר יהודי צעיר בשם בנימין מטבריה קשר חשאי עם האימפריה הפרסית הסאסאנית והבטיח לסייע לה לכבוש את הארץ מידי הביזנטים. הוא גייס לשם כך את

התלמוד ויוסף בן מתתיהו מציניים
 כי טבריה נבנתה על בית קברות
 יהודי ועל כן סירבו יהודים להתגורר
 בעיר עד שטוהרה מהקברים. למרבה
 האירוניה נחשבה העיר זכתה
 במהלך הדורות לאחת מערי הקודש
 בין השאר בזכות קברי הצדיקים
 שבה, ובהם קברי רבי עקיבא ואשתו
 רחל, קבר רבי מאיר בעל הנס וקבר
 רמב"ם. קבר רבי מאיר בעל הנס,
 1948 או 1949

צילום: Willem van de Poll
 Nationaal Archief of the Netherlands

בתחילת המאה השביעית קשר יהודי צעיר בשם בנימין מטבריה קשר חשאי עם האימפריה הפרסית והבטיח לסייע לה לכבוש את הארץ מידי הביזנטים

לא מבוטלים מהחומה הזו עוד בולטים
 היטב לעין המשוטט היום בטבריה.
 עם שוב המוסלמים השתקמה גם
 הקהילה היהודית בטבריה, אך היא ידעה
 עליות ומורדות, חרבה והשתקמה שוב
 וחרבה והשתקמה שוב וחוזר חלילה.
 ב-1522, כאשר ביקר בטבריה הנוסע
 היהודי מאיטליה רבי משה בסולה, היה
 מצבה עגום ביותר והוא תיאר אותה
 כעיר חרבה שהפכה משכן לשודדים
 מסוכנים אשר רצוי לחצות אותה רק
 בשיירה, וגם זה רק אם ממש חייבים.
 שלושים שנה לאחר הביקור המדכא
 של משה בסולה זכתה טבריה לישועה
 בלתי צפויה מידיה של הגבירה דונה
 גרציה נשיא, בת למשפחה מאנוסי
 פורטוגל. לגברת היו מהלכים בחצר
 הסולטן התורכי, וגם כמה לירות
 מיותרות שאותן ניצלה לחכירת העיר
 טבריה מידי השלטון. העיר המוזנחת
 זכתה לשיקום מהסרטים, כולל גירוש
 השודדים, בניית חומה חדשה והפצת
 ההכרזה על הפיכת טבריה למרכז יהודי
 רוחני וכלכלי. מיתוג כבר אמרנו?
 השמועה על חידוש היישוב היהודי
 בטבריה הכתה גלים בכנרת, ולמרות
 מותה הפתאומי והבלתי צפוי של
 דונה גרציה ב-1569 המשיכה התנופה
 היהודית בעיר. תנופה זו הואטה מעט
 במאה ה-17 אך שבה במלוא המרץ

חברי קהילתו ויהודים נוספים מכל הארץ
 תמורת ההבטחה לזכות באוטונומיה
 יהודית תחת שלטונם לכשיקום. העסק,
 כפי שכבר ניחשתם, השתבש לגמרי.
 לא נרד לפרטים הקטנים, רק נציין כי
 הביזנטים המשיכו לשלוט בארץ ישראל
 בנחת אחרי שטבחו בכל יהודי טבריה
 והשאירו בחיים רק את בנימין בזכות
 העובדה שהתנצר.
 אך כל כלב בא יומו וב-640 נכבשה
 ארץ ישראל על ידי המוסלמים.
 הקהילה היהודית בטבריה השתקמה
 ואפילו שגשגה תחת השלטון החדש.
 זכורים במיוחד לטוב הדקדקנים
 והפייטנים שחיו בעיר, ובהם הפייטן
 רבי אלעזר הקליר ובעלי המסורה אהרן
 בן אשר ומשה בן נפתלי שפיתחו בה
 את הניקוד הַטְבֶּרְנִי הזכור לטוב. כל
 הטוב הזה נגמר עם הכיבוש הצלבני
 של הארץ ב-1099. הלוחמים הנוצרים
 חיסלו בשיטתיות את רוב קהילות
 ישראל בארץ הקודש ולא קיפחו
 בעניין זה גם את טבריה. את מקום
 בתי הכנסת תפסו כנסיות, והפייטנים
 הוחלפו בצליינים. הדבר הטוב היחיד
 שיצא מכל העסק הזה הוא מערכת
 ביצורים נהדרת מבולת שבנו הצלבנים
 סביב טבריה. ביצורים אלה לא הצליחו
 להגן על העיר כשעמדו למבחן בעת
 פשיטתו של צלאח א-דין, אבל חלקים

שרידי מבנה מהתקופה הצלבנית
שנבנה באבן בזלת שחורה האופיינית
לגליל. המקום משמש כיום מרכז מידע
לתיירים

באדיבות עיריית טבריה

בניין השייך לכנסייה הסקוטית
ובעבר שכן בו בין השאר בית חולים.
ב-2004 נפתח במקום אחד המלונות
המפוארים בטבריה, וממוקמת בו גם
תערוכה המספרת את תולדות המבנה
צילום: Hanay

טוב ובאו אף הם בהמוניהם לטבריה.
ראשונים הגיעו תלמידי הבעל שם טוב
ב-1764, ואחריהם הצטרף רבי מנחם
מנדל מוויטבסק בראש 300 חסידים
צוהלים. יהודים, מוסלמים ונוצרים
חיו מאז יחד בטבריה, אך בעקבות
מלחמת העצמאות הפכה טבריה לעיר
עברית במדינת ישראל, הידועה היום
בעיקר בזכות הפלאפל שלה ומסעדת
הפגודה המיתולוגית. מיתוג, זה כל
הסיפור. ם

במאה ה-18, כאשר מושל הגליל הבדואי
דאהר אל-עומר נתקף בפרץ מפתיע של
סובלנות והזמין ב-1740 את הרב חיים
אבולעפיה, רב העיר איזמיר שבתורכיה,
להתכבד בכס הרבנות בטבריה. הקהילה
היהודית המקומית נשמה לרווחה, כפי
שסיכם אז את העניינים טברני גאה
בשם רבי יעקב בירב:

וכל אנשי טבריה דשנים ורעננים
שמחים אלי גיל, כי הארץ שקטה
מפחד רעה ואין מחריד (אברהם יערי,
'זיכרונות ארץ ישראל' א', עמ' 75).

ראו החסידים בארצות אשכנז כי

תמר הירדני
מורת דרך מוסמכת, מדינה ביד יצחק
בצבי, חוקרת ירושלים וסופרת ילדים

מודיעין שלום

מה לאכול?

באזל

טיילת יגאל אלון, טבריה
כשר למהדרין, חלבי
04-6795999

Yali's

הבנים 16, טבריה
כשר למהדרין, חלבי
04-9997999

עוד באזור

פארק ארכאולוגי טבריה

גישה מכביש 90 מדרום לטבריה
פתוח א"ה' 15:00-19:00
כניסה בתשלום, 04-6732904

קבר רבי מאיר בעל הנס

קבר יתרו לפי המסורת הדרוזית
גישה מכביש 90 מדרום לטבריה
פתוח 24 שעות ביממה

גן לאומי חמת טבריה

גישה מכביש 90 מדרום לטבריה
פתוח א"ה' 16:00-09:00, ו' 15:00-08:00
04-6728904